

Лахтадир М.О.

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ НАДСЯННЯ (1918–1939)

У статті представлено комплексний історіографічний аналіз досліджень, присвячених національному складу населення Надсяння у 1918–1939 роках. Цей прикордонний регіон, що характеризується значною етнічною різноманітністю, історичною складністю та суперечливими національними конфліктами, став об'єктом наукового інтересу істориків, етнографів та демографів. Метою дослідження є аналіз і систематизація наукових праць, виявлення основних методологій, концептуальних моделей та наукових тенденцій, а також простеження того, як вони формували наукові уявлення про етнічний склад регіону. Особлива увага приділяється впливу політичного та соціального контексту на інтерпретацію статистичних даних, матеріалів переписів населення та етнографічних описів, а також ролі ідеології у формуванні наукових висновків.

У статті розглядаються праці українських авторів, які проживали в зазначений період, а також публікації української діаспори, які прагнули зберегти пам'ять про українське населення регіону та підкреслити наслідки національного гноблення. Натомість сучасні українські та польські науковці перейшли до міждисциплінарних методологій, спираючись на етнографію, демографію та культурну історію, і приділяють більше уваги регіональним та транснаціональним вимірам Надсяння.

Наукова новизна дослідження полягає в хронологічному та порівняльному огляді історіографії, який висвітлює як досягнення, так і прогалини в науковій літературі. Воно демонструє важливість критичної оцінки джерел, даних перепису населення та методологічних підходів у вивченні етнічно різноманітних регіонів. Визначаючи невирішені питання та вказуючи на потенціал подальших міждисциплінарних досліджень, стаття сприяє глибшому розумінню етнічних процесів у Надсянні та у ширшому контексті прикордонних територій Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: Надсяння, національна структура, історіографія, етнографія, демографія, міжвоєнний період.

Постановка проблеми. Проблема національної структури населення Надсяння у 1918–1939 роках є надзвичайно важливою, як у науковому, так і у практичному плані. З наукової точки зору, її вивчення дозволяє простежити етнічні процеси в регіоні та оцінити вплив політичних і соціальних факторів на демографічні зміни. Практичний аспект полягає у використанні цих досліджень для розуміння історичних коренів етнічної різноманітності, конфліктів та взаємовідносин між спільнотами, що має значення для сучасної регіональної політики, національної пам'яті та освіти.

Постановка питання передбачає аналіз того, як історики, етнографи та демографи різних періодів та наукових шкіл оцінювали склад населення, які джерела і методи застосовували, а також як

політичний і соціальний контекст впливав на формування наукових висновків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні десятиліття відзначаються активізацією досліджень національної структури Надсяння у міжвоєнний період. Українські історики після 1991 року почали комплексно вивчати етнічні процеси, використовуючи як архівні документи польського періоду, так і публікації української діаспори. Значний внесок у тематику зробили роботи дослідників Львівського університету, Інституту українознавства та Інституту народознавства НАН України, які простежують динаміку етнічних змін і методологічні підходи різних авторів.

Польські дослідження останніх років зосереджені на уточненні демографічних даних, картографуванні етнічного складу та аналізі міжетнічних

взаємин, часто у порівнянні з іншими регіонами Східної Галичини. Водночас сучасна українська та польська історіографія намагається поєднати статистичний підхід із міждисциплінарними методами, що дозволяє більш глибоко аналізувати соціально-етнічні процеси Надсяння.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз і систематизація історіографії досліджень національної структури населення Надсяння у 1918–1939 роках, а також виявлення основних підходів, концепцій і наукових тенденцій у працях істориків, етнографів та демографів, які вивчали цей регіон у складі Польської Республіки.

Виклад основного матеріалу. Надсяння – регіон з багатовіковою історією, територія якого за часів раннього середньовіччя входила до складу племінних об'єднань східнослов'янських дулібів та хорватів. За даними історичних джерел, у 6–7 ст. Східна Галичина, ймовірно, перебувала під впливом Дулібського союзу, а в 9–10 ст. тут могли позначатися політичні й культурні впливи Великої Моравії та Чехії. Формування племінних князівств, серед яких особливе значення мало Перемишське князівство, було тісно пов'язане з міжнародними торговельними шляхами, що пролягали через територію Надсяння. [12]

Цей давній історичний контекст створив умови для формування етнічного та соціального складу населення, який змінювався під впливом політичних трансформацій упродовж століть. Особливо складним цей процес став у 20 ст., коли після завершення Першої світової війни та утворення Польської Республіки, Надсяння опинилося у складі новоствореної держави, а національна структура населення зазнала помітних змін.

У сучасній українській історіографії Надсяння розглядається насамперед як етнографічний регіон, однак у визначенні його статусу та меж існує значна розбіжність. У працях багатьох етнологів і народознавців це поняття трактується неоднозначно: частина дослідників (А. Зюбровський, І. Пахолок, О. Федорук) вважає Надсяння окремим етнографічним районом, інші ж обмежуються його визначенням як підрайону чи субрайону. Водночас окремі науковці (В. Горленко, А. Пономарьов, В. Наулко) взагалі заперечували існування Надсяння як самостійної етнографічної одиниці.

Дискусійним залишається і питання територіальних меж регіону. Традиційно західна межа Надсяння у міжвоєнний період визначалася рікою Сян (від Сянока до Ярослава), східна – долиною Верещиці, а південна – верхів'ями Дністра. Проблемним було й питання включення Яворівщини:

у працях одних авторів цей край розглядається як невід'ємна частина Надсяння, тоді як інші дослідники виокремлюють його в самостійний етнографічний район.

Особливу увагу науковців привертає мовна та культурна специфіка регіону. Першими його активно вивчали мовознавці – І. Верхратський, І. Зілинський, М. Пшепюрська-Овчаренко, В. Ганцов. У другій половині 20 ст. та на початку ХХІ ст. інтенсивно досліджувалися фольклорні та етнологічні особливості Надсяння у працях Р. Кирчева, С. Макаруча, Є. Луна, Р. Сілецького, Р. Радовича. [2, с. 7–15]

Важливо, що до 1990-х років у народознавчій літературі практично не зустрічалося поняття «надсянці» як окремої етнографічної групи українців.

Лише після відновлення незалежності України почалися активні дискусії щодо визначення статусу, меж і особливостей цього регіону. Проте й сьогодні серед дослідників відсутня єдність у трактуванні, що свідчить про складність і багатовимірність проблеми.

Особливу цінність представляє 7 том Енциклопедії історії України (2010) під редакцією Смоля, оскільки воно комплексно відображає історико-етнографічні, демографічні та соціокультурні аспекти Надсяння. У виданні ґрунтовно висвітлюються процеси формування та трансформації етнічної структури населення регіону, колонізація, зміни мовного середовища та релігійної приналежності. [8]

Матеріали видання дозволяють комплексно оцінити Надсяння як етнографічний регіон, реконструювати демографічні та соціокультурні процеси, а також провести аналіз політичних трансформацій і їхнього впливу на національну структуру населення. Це робить джерело надзвичайно цінним для історіографічних досліджень, вивчення польсько-українських взаємин, етнічної динаміки та проблематики української депортації у 20 столітті.

Святослав Семенюк у своєму дослідженні «Українські історико-етнічні землі» аналізує Надсяння в контексті національно-етнічного складу регіону та історіографії його вивчення. Він зазначає, що дослідження Надсяння у міжвоєнний період (1918–1939 рр.), коли регіон входив до складу Польщі після розпаду Австро-Угорщини, відбувалися на тлі складних політичних і соціальних трансформацій. Семенюк також звертає увагу на наявність суперечностей між польськими та українськими джерелами, що відображає

політичний та методологічний вплив на оцінку національної структури населення. [15]

У наукових працях польських істориків, зокрема Б. Кучери, основну увагу приділяли адміністративним та демографічним аспектам Надсяння, підкреслюючи присутність польського населення і значення інтеграції регіону до Польської держави. Українські дослідники, серед яких В. Кубійович, акцентували увагу на переважанні українського населення в сільській місцевості, збереженні мови та культурної самобутності, а також на негативних наслідках політики колонізації.

У площині демографії встановлено, що українці становили більшість у сільських територіях, тоді як міста характеризувалися змішаним етнічним складом, включаючи польське, єврейське та німецьке населення. Аналіз політичного контексту показує, що міжвоєнна політика Польщі щодо колонізації значно впливала на етнічні взаємини та демографічні процеси в регіоні.

Загалом Надсяння у 1918–1939 рр. постає як регіон із багатонаціональним населенням, де політичні трансформації взаємодіяли з етнічною структурою. Історіографія досліджень відображає різні підходи польських і українських науковців, що дозволяє сучасному досліднику критично оцінювати джерела та формувати комплексне уявлення про регіон.

Аналіз історіографії Надсяння демонструє, що дослідження регіону значною мірою формувалися політичними контекстами міжвоєнного періоду. Польські праці, орієнтовані на адміністративно-демографічний аспект, відображають прагнення держави легітимізувати свою присутність і вплив у регіоні, тоді як українські дослідження концентрувалися на збереженні національної самобутності та мовно-культурної спадщини. Це вказує на те, що оцінка етнічної структури населення була неоднорідною й підпадала під вплив політичної кон'юнктури, що робить критичний аналіз джерел особливо важливим для сучасного історичного синтезу.

Демографічна та культурна специфіка Надсяння підкреслює складність міжетнічних взаємин у регіоні. Поширення українського населення у сільській місцевості та змішаний склад міст створювали умови для взаємодії різних культурних традицій, водночас формуючи соціальні напруження у контексті політики колонізації. Збереження місцевих говірок і культурних практик свідчить про стійкість етнічної ідентичності навіть за умов систематичного зовнішнього тиску,

що підтверджує важливість мовно-культурного підходу для комплексного розуміння регіону.

Також спостерігається, що історіографічні дискусії щодо Надсяння відображають ширші процеси наукової поляризації між польською та українською історичною традиціями. Різниця у методологічних підходах, акцентах на джерела та інтерпретації фактів демонструє, що будь-яке дослідження цього регіону потребує міждисциплінарного підходу, що включає демографічний, соціокультурний і політичний аналіз для формування збалансованого наукового висновку.

У праці «По окраінних волостях» Мстислава Всегоренка представлено ґрунтовний аналіз історико-етнографічних особливостей Підляшшя, Холмщини та Надсяння в контексті їхнього політичного становища в період між двома світовими війнами. Автор акцентує увагу на соціокультурних процесах, що відбувалися на прикордонних землях, зокрема на збереженні української ідентичності в умовах польської асиміляційної політики. [1]

Марія Пшепурська-Овчаренко, у своїй праці «Мова українців Надсяння», ґрунтовно досліджує мовні і культурні особливості українського населення Надсяння. Авторка розглядає Надсяння як окремий етнолінгвістичний регіон, окреслює його територіальні межі та визначає місце надсянських говірок у системі українських діалектів. На основі власних польових записів, здійснених у понад 150 населених пунктах, Пшепурська-Овчаренко аналізує фонетичні, морфологічні та лексичні риси говірок, показуючи їхню взаємодію з лемківськими, бойківськими та польськими мовними елементами.

Особлива увага приділяється історії вивчення надсянських говірок – від перших згадок у працях Івана Зілінського до досліджень середини ХХ ст. Авторка простежує, як зміни соціально-політичних умов, зокрема переселення українського населення після Другої світової війни, вплинули на мовну ситуацію та збереження надсянської говіркової традиції.

Праця має не лише лінгвістичний, але й етнокультурний та історіографічний характер: вона систематизує джерела, описує методи польових досліджень, подає критичний аналіз попередніх класифікацій українських діалектів. Завдяки поєднанню мовного та культурно-історичного підходів, дослідження Пшепурської-Овчаренко є цінним внеском у вивчення етнічної ідентичності та демографічної історії Надсяння, а також у ширший контекст української етнолінгвістики. [13]

У праці С. А. Макарчука «Історико-етнографічні райони України» аналізуються історико-етнографічні особливості регіонів загалом, тобто автор розглядає тривалий історичний період, охоплюючи від середньовіччя до початку 20 століття. [9]

Автор класифікує та описує історико-етнографічні райони за критеріями територіальних меж, етнічного складу населення, мовної та культурної специфіки, що дозволяє визначити закономірності формування локальних етнічних спільнот. Особливу увагу Макарчук приділяє Надсянню як прикордонному регіону, де спостерігається значна етнічна різноманітність та змішання культурних традицій українського, польського та лемківського населення.

Макарчук розкриває динаміку етнічної структури населення, аналізуючи історико-культурні, політичні та соціальні фактори, які впливали на формування національної ідентичності. В роботі відзначається, що політичні зміни у міжвоєнний період, включно з входженням Надсяння до складу Польщі, мали суттєвий вплив на демографічні процеси та етнополітичні трансформації регіону. Автор підкреслює роль місцевих традицій, адміністративного устрою та соціальної структури у підтримці або зміні етнічного складу населення.

Праця має методологічне значення для досліджень національної структури Надсяння у 1918–1939 рр., оскільки надає деталізовані дані про межі історико-етнографічних районів, особливості проживання різних етнічних груп та взаємовплив культурних традицій. Завдяки цьому дослідження Макарчука може бути використане для уточнення демографічних характеристик Надсяння, аналізу процесів національної ідентифікації та оцінки впливу міжвоєнної польської політики на етнічний склад регіону.

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Українсько-польські відносини в Галичині у XX столітті» (2010) містить дослідження, що висвітлюють різні аспекти взаємодії українського та польського населення в Галичині, включно з міжвоєнним періодом. Матеріали збірника дозволяють простежити вплив політичних трансформацій, зокрема утворення польської держави та її політики щодо національних меншин, на соціальну та етнічну структуру населення регіону.

У збірнику досліджуються культурні та освітні процеси, які сприяли формуванню національної ідентичності українського населення та взаємодії з польським середовищем. Висвітлюються також

етнополітичні конфлікти та форми співпраці, що відображають складність національних відносин у Галичині. У контексті Надсяння ці матеріали є цінними для порівняння регіональної специфіки та оцінки впливу польської державної політики на етнічний склад населення, що допомагає глибше зрозуміти процеси національної ідентифікації та етнополітичних трансформацій у межах Надсяння у 1918–1939 рр. [16]

У книзі «Перемишль. Західний бастион України» (1954), під редакцією Богдана Загайкевича, зокрема у розділі, присвяченому національній структурі населення Надсяння в період з 1918 по 1939 рік, висвітлюються ключові аспекти етнополітичних трансформацій цього регіону. Автори аналізують демографічні зміни, зокрема вплив польської політики щодо українського населення, а також взаємодію між українським, польським та іншими етнічними групами. Ці дослідження є важливими для розуміння процесів національної ідентифікації та етнополітичних трансформацій у Надсянні в міжвоєнний період. [11]

З мого погляду, праця «Перемишль. Західний бастион України» є важливим джерелом для дослідження історії Надсяння, оскільки вона не лише надає фактичні дані, але й дозволяє глибше зрозуміти соціокультурні та політичні механізми, що впливали на формування національної структури населення. Особливо цінною є її роль у відображенні процесів національної ідентифікації та етнополітичних трансформацій у прикордонному регіоні, що робить її важливим джерелом для історіографічного огляду теми Надсяння у міжвоєнний період.

Кубійович В.М. у своїх дослідженнях підкреслює, що Надсяння в період 1918–1939 років було регіоном із високим рівнем етнічного різноманіття, де переважало українське населення, але також проживали поляки, євреї та інші меншини. За словами автора, він звертає увагу на те, що після розпаду Австро-Угорщини та проголошення Західноукраїнської Народної Республіки територія Надсяння опинилася під контролем Польщі, що призвело до змін у національній структурі та політичному устрої регіону. Автор наголошує, що польська влада впроваджувала заходи для інтеграції українського населення, зокрема через освіту, адміністративні реформи та культурну асиміляцію, що впливало на національну ідентичність місцевих мешканців. Відповідно до автора, важливість історіографічного аналізу полягає у розумінні процесів, що відбувалися в Надсянні, та їхнього впливу на сучасні національні відносини.

Кубійович також звертає увагу на те, що українські науковці та громадські діячі, особливо ті, що діяли в умовах польської держави, намагалися документувати та зберегти інформацію про етнічну структуру населення Надсяння. Вони фіксували демографічні дані, описували культурні особливості різних спільнот і відстежували зміни в національній ідентичності під впливом політичних та соціальних факторів. Це дозволяє сучасним дослідникам краще зрозуміти механізми взаємодії різних етнічних груп і вплив державної політики на повсякденне життя населення.

Окрему увагу автор приділяє архівним джерелам і публікаціям того часу, які є основою для реконструкції історичних процесів. Він підкреслює, що аналіз цих матеріалів не лише допомагає відтворити демографічну картину регіону, але й виявляє різні підходи до трактування національної структури населення в польській, українській та радянській історіографії. Такий комплексний підхід дозволяє оцінити складність і багатовимірність історичних змін у Надсянні між двома світовими війнами. [6]

У дисертації Людмили Левандовської «Українські культурно-освітні товариства Перемишля як чинник громадсько-політичного життя Галичини» основна увага приділена діяльності українських організацій у Перемишлі, проте її висновки можуть бути корисними для аналізу національної структури населення Надсяння в міжвоєнний період. Авторка показує, що українські культурно-освітні товариства, такі як «Просвіта», «Сокіл», «Луг» та «Січ», відігравали важливу роль у формуванні національної свідомості та розвитку громадсько-політичного життя. Їхня діяльність сприяла збереженню української мови, освіти та культури серед населення, водночас часто стикаючись з обмеженнями з боку польської адміністрації. Такі репресії та обмеження свободи діяльності організацій впливали на етнічну структуру регіону, сприяючи асиміляційним процесам серед українців та певним демографічним змінам.

Особливу увагу авторка приділяє тому, як культурно-освітні ініціативи формували громадську активність і підтримували українську ідентичність навіть в умовах політичного тиску. Вони не лише поширювали знання та освіту, а й створювали середовище для соціальної інтеграції українців у громадах, допомагаючи зберегти культурну самобутність в складних міжетнічних умовах.

Дослідження Левандовської підкреслює, що роль таких організацій виходила за межі культурно-освітньої діяльності і безпосередньо

впливала на демографічні процеси. Активність товариств сприяла утриманню українського населення в регіоні, впливала на міграційні тенденції та підтримувала стабільність національної структури в певних громадах. [7]

Хоча Надсяння у статті не розглядається окремо, результати дослідження Перемишля можна застосувати для аналізу цього регіону. Висновки Левандовської дозволяють зрозуміти, яким чином громадсько-політичне життя, культурно-освітні ініціативи та взаємодія з адміністративними структурами впливали на етнічний склад населення Надсяння в період між двома світовими війнами, створюючи основу для подальших історіографічних досліджень.

Праця Миколи Голубця «Перемишль» (1928) є важливим джерелом для дослідження національної структури населення Надсяння в період 1918–1939 років. Автор, відомий український історик, архівіст, мистецтвознавець і публіцист, у своїй праці детально аналізує історію та культуру Перемишля, що, з огляду на географічну близькість, має безпосереднє відношення до Надсяння.

У своїй книжці Голубець розглядає етнічний склад населення Перемишля, зокрема взаємодію українців, поляків та інших національних груп. Це дозволяє реконструювати соціально-етнічну карту регіону, зокрема в контексті міжвоєнного періоду, коли політичні та соціальні зміни суттєво впливали на національну структуру населення. [3]

Дослідження Голубця також висвітлює роль культурно-освітніх та громадських організацій у збереженні та розвитку української ідентичності в умовах польської адміністрації. Ці організації стали осередками національної свідомості та активізували громадсько-політичне життя українців у регіоні, що сприяло збереженню національної структури населення.

Загалом, праця Миколи Голубця «Перемишль» є цінним джерелом для аналізу соціальних і політичних подій Надсяння в період 1918–1939 років, оскільки дозволяє зрозуміти етнічні та соціальні процеси, що відбувалися в регіоні, так як автор сам був свідком тих подій.

Монографія Олега Калакури «Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті» (2007) є вагомим дослідженням для розуміння національної структури населення Західної України, зокрема й Надсяння, у міжвоєнний період. Автор, відомий український історик, спеціаліст із проблем етнополітики та міжнаціональних відносин, у своїй праці аналізує процеси

взаємодії українців і поляків на тлі складних соціально-політичних умов ХХ століття.

У монографії Калакура приділяє значну увагу політиці Другої Речі Посполитої, спрямованій на інтеграцію та асиміляцію українського населення прикордонних територій, включно з Надсянням. Автор детально розглядає вплив польської державної влади на демографічну динаміку, освітню систему, діяльність культурно-громадських організацій, а також на трансформацію етнічної ідентичності населення.

Особливо цінним для дослідження Надсяння є аналіз Калакура щодо наслідків політики колонізації: обмеження українських шкіл, переслідування українських громадських інституцій, переселення та колонізаційні заходи, які суттєво впливали на етнічну структуру регіону. Це дозволяє простежити, як змінювалася чисельність і розташування українського та польського населення у міжвоєнний час, а також які чинники визначали баланс сил у прикордонних землях.

Монографія також наголошує на ролі українських організацій («Просвіта», кооперативний рух, церковні інституції) у збереженні національної самосвідомості та протидії асиміляційним процесам. У цьому контексті праця Калакура дає змогу зрозуміти, як культурно-освітня діяльність українців у Надсянні допомагала підтримувати національну структуру населення попри політичний тиск польської влади.

Загалом, дослідження Олега Калакура є важливим історіографічним джерелом для теми національної структури населення Надсяння (1918–1939), адже воно поєднує аналіз статистичних матеріалів, державної політики та культурних процесів, що разом формували специфіку етнічних відносин у регіоні. [5]

Монографія Ольги Морозової «Дослідження історії України першої половини ХХ ст. в сучасній польській історіографії: напрями, концепції, дискусії» (2020) є цінним дослідженням для вивчення національної структури населення українських етнічних земель, зокрема Надсяння, у міжвоєнний період. Авторка, українська дослідниця історіографії та міждержавних відносин, розглядає, як польські історики аналізували події 1918–1939 років і яким чином інтерпретували етнополітичні процеси в прикордонних регіонах.

У своїй монографії Морозова простежує ключові напрями сучасної польської історіографії, які стосуються проблеми українсько-польських взаємин у міжвоєнний час. Значна увага приділяється аналізу демографічних процесів і зміни етнічного

складу населення, що безпосередньо стосується Надсяння – регіону, де перепліталися українська, польська та єврейська громади.

Дослідниця наголошує, що польські історики нерідко інтерпретували національну структуру населення крізь призму політичних інтересів Другої Речі Посполитої. Це проявлялося у тенденції занижувати чисельність українців та підкреслювати провідну роль польського елементу в прикордонних регіонах. Морозова докладно аналізує, як у польських працях оцінювалися результати переписів 1921 і 1931 років, що були ключовими для визначення етнічного складу Надсяння.

Особливо важливим є те, що у своїй монографії авторка вказує на дискусійність ідеологічних інтерпретацій польських дослідників: одні вбачали у Надсянні «споконвічні польські землі», інші визнавали значну присутність українського населення та його культурний вплив. Це допомагає сучасному досліднику краще зрозуміти, як формувалися наукові уявлення про національну структуру регіону та чому польська історіографія часто відрізнялася від українських оцінок. [10]

Праця Володимира Романцова «Українці на одвічних землях» (2010) є вагомим джерелом для дослідження демографічних і національних процесів у прикордонних регіонах Західної України, включно з Надсянням. Автор, український історик та публіцист, у своїй книзі розглядає етнічну карту українських земель у контексті ХХ століття, спираючись на дані переписів та архівних матеріалів.

Особливу увагу Романцов приділяє аналізу переписів населення 1931 та 1939 років, які дають уявлення про співвідношення українців, поляків та інших національних груп у Надсянні. Він наголошує, що офіційні польські статистичні дані часто не відображали реальної чисельності українського населення, оскільки державна політика схилялася до заниження його показників.

У книзі також висвітлюється вплив польської колонізаційної політики на етнічну структуру регіону: створення осадництв, переселення, запровадження адміністративних обмежень. Це дозволяє зрозуміти механізми, які змінювали національний баланс у Надсянні протягом міжвоєнного періоду. [14]

Стаття Ярослава Дашкевича «Українсько-польські взаємини у ХХ ст.: історіографія проблеми» (1993) має вагоме значення для дослідження національної структури населення Надсяння, оскільки в ній автор розглядає ключові напрямки розвитку української та польської історіографії, що стосуються етнічної історії прикордонних регіонів.

Дашкевич наголошує на тому, що історіографія національних взаємин між українцями і поляками часто була політизованою та відображала ідеологічні інтереси відповідних держав. Це стосується й Надсяння, де питання чисельності українців і поляків трактувалися по-різному в українських і польських працях.

У своїй статті автор робить огляд польських істориків, які займалися вивченням демографії та етнічного складу міжвоєнної Галичини та суміжних регіонів, і показує, як їхні висновки впливали на формування уявлень про «національну структуру» цих територій. [4]

Ця праця є важливою для нашої теми, оскільки дозволяє не лише вивчити етнічну карту Надсяння в історичному контексті, а й зрозуміти, як формувалися наукові підходи до її інтерпретації в українській та польській історіографії.

Висновки. Історіографія дослідження національної структури населення Надсяння у 1918–1939 роках охоплює широкий спектр наукових підходів – від етнографічно-описових спостережень міжвоєнного часу до сучасних міждисциплінарних студій. Уже перші праці, зокрема книга Миколи Голубця «Перемишль» (1928) та дослідження Мстислава Всегоренка (1940), заклали підвалини для вивчення багатонаціонального характеру регіону. Подальші розвідки Михайла Глушка (2011) та Семена Семенюка (2011) уточнили

етнографічні межі Надсяння, виявили динаміку етнічних і культурних процесів. Важливим джерелом для реконструкції демографічної ситуації стала праця Володимира Кубійовича (1983), яка містить достовірні статистичні дані щодо етнічного складу Галичини напередодні Другої світової війни. Діаспорні дослідження, зокрема праця «Перемишль. Західний бастион України» під ред. Б. Загайкевича (1961), продовжили традицію збереження історичної пам'яті українців Надсяння.

На сучасному етапі вагомий внесок у розвиток історіографії зробили Олег Калакура, Ольга Морозова, Володимир Романцов, Ярослав Дашкевич і Олександр Вишняк, які осмислили етнополітичні процеси, демографічні зміни та методологію вивчення регіону в контексті українсько-польських взаємин. Доповнюють ці студії праці Людмили Левандовської, що розкривають роль культурно-освітніх товариств Перемишля у формуванні національної свідомості українців.

Таким чином, сучасна історіографія поступово відійшла від однобічних оцінок і досягла рівня комплексного, об'єктивного осмислення національної структури Надсяння. Вона поєднує історичний, етнографічний, демографічний і культурологічний підходи, що дозволяє глибше зрозуміти соціально-етнічну динаміку регіону та її значення для українсько-польських відносин у міжвоєнний період.

Список літератури:

1. Всегоренко М. По окраинных волостях: довідка про минуле і згадки з мандрівки. Прага : Пробоем, 1940. 60 с.
2. Глушко М. С. Надсяння: локалізація та межі етнографічного району України. *Народна творчість та етнологія*. 2017. Вип. 3. С. 7–15.
3. Голубець М. Перемишль. Львів : Новий Час, 1928. 31 с.
4. Дашкевич Я. Р. Україна і Схід / упоряд. Г. Сварник, А. Фелонюк; редкол.: Я. Гарасим та ін.; НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львів : Коло, 2016. 957 с.
5. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX ст. Київ : Знання України, 2007. 508 с.
6. Кубійович В. М. Етнічні групи північнозахідної України (Галичини) на 1.1.1939 : національна статистика Галичини. Wiesbaden : Harrassowitz, 1983. 175 с.
7. Левандовська Л. М. Українські культурно-освітні товариства Перемишля як чинник громадсько-політичного життя Галичини (1867–1939 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2015. 243 с.
8. Макар Ю. І. Надсяння. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / ред. В. А. Смолій (голова) та ін. Т. 7: Київ : Наукова думка, 2010. 728 с.
9. Макарчук С. А. Етнічна історія України: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 471 с.
10. Морозова О. С. Дослідження історії України першої половини XX ст. в сучасній польській історіографії: напрямки, концепції, дискусії. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 432 с.
11. Перемишль. Західний бастион України / ред. Б. Загайкевич. Нью-Йорк : America, 1961. 414 с.
12. Перемишль і Перемиська земля протягом віків / ред. С. Заброварний. Перемишль : Видавнича рада, 1996. 368 с.
13. Пшепурська-Овчаренко М. Мова українців Надсяння / ред. М. Лесів. Перемишль : Перемиська бібліотека, 2007. 300 с.

14. Романцов В. О. Українці на одвічних землях (XVIII – початок XXI століття). Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2004. 199 с.
15. Семенюк С. М. Українські історико-етнічні землі (Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина, Чехія, Австрія, Саксонія). Львів : Апріорі, 2011. 548–549 с.
16. Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листопада 1996 р.). Івано-Франківськ : Плай, 1997. 452 с.

Lakhtadyr M.O. HISTORIOGRAPHY OF STUDIES ON THE NATIONAL STRUCTURE OF THE POPULATION OF NADSANNIA (1918–1939)

The article presents a comprehensive historiographical analysis of studies devoted to the national structure of the population of Nadsannia during 1918–1939. This borderland region, characterized by considerable ethnic diversity, historical complexity, and competing national claims, became an object of research interest for historians, ethnographers, and demographers, who applied different approaches to the interpretation of demographic and ethnographic data. The purpose of the study is to analyze and systematize these scholarly works, identify major methodologies, conceptual frameworks, and historiographical trends, and trace how they shaped scholarly perceptions of the ethnic composition of the region. Particular attention is devoted to the influence of political and social contexts on the interpretation of statistics, census materials, and ethnographic descriptions, as well as to the role of ideology in shaping scientific conclusions.

The article examines works by Ukrainian authors who lived during the period in question, as well as publications by the Ukrainian diaspora, which sought to preserve the memory of the Ukrainian population of the region and highlight the consequences of national oppression. Contemporary Ukrainian and Polish scholarship, by contrast, has turned to interdisciplinary methodologies, drawing on ethnography, demography, and cultural history, and has paid more attention to the regional and transnational dimensions of Nadsannia.

The scientific novelty of the study lies in its chronological and comparative overview of historiography, which highlights both achievements and gaps in the scholarly literature. It demonstrates the importance of critically evaluating sources, census data, and methodological approaches in the study of ethnically diverse regions. By outlining unresolved questions and pointing to the potential of further interdisciplinary research, the article contributes to a deeper understanding of ethnic processes in Nadsannia and the broader context of East-Central European borderlands.

Key words: Nadsannia, national structure, historiography, ethnography, demography, interwar period

Дата надходження статті: 17.11.2025

Дата прийняття статті: 05.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025